

AUTISME & EEN VISUELE BEPERKING

NIEUWSBRIEF OKTOBER 2022

Beste collega's,

In deze nieuwsbrief van de gezamenlijke kenniscgroep autisme van Visio, Bartiméus en de Robert Coppes nemen we een belangrijk thema onder de loep:

Autisme en een visuele beperking

AUTISME... DAAR MOET JE TOCH VISUEEL BIJ ONDERSTEUNEN?

In veel boeken en methodieken voor mensen met autisme, wordt gesproken over visuele ondersteuning bij allerlei verschillende handelingen of afspraken. Bijvoorbeeld door picto's te gebruiken om het dagschema te verduidelijken, tekeningen om de stappen voor het tandenpoetsen in kaart te brengen, tekstborden ter ondersteuning van het signaleringsplan.

Allemaal met als doel duidelijkheid en ondersteuning bieden.

Maar wat als je autisme hebt én een visuele beperking? Wat als je als gevolg van het autisme (o.a.) meer duidelijkheid en structuur nodig hebt en dat niet visueel gegeven kan worden?

In deze nieuwsbrief staat deze gecombineerde problematiek centraal. Er wordt literatuur uitgelicht die hierover bekend is en er wordt besproken wat volgens professionals de impact is op het dagelijks functioneren wanneer er sprake is van autisme én een visuele beperking. Verder wordt in deze nieuwsbrief teruggeblikt op een interessante reeks webinars en wordt er afgesloten met wat 'weetjes'.

IN DE PRAKTIJK

Wellicht zal je al best wat boeken kennen over autisme. Bijvoorbeeld 'Geef me de 5', 'De autisme centraal methodiek' of 'Autisme vanuit een ontwikkelingsperspectief'.

Naar onze mening zijn het stuk voor stuk boeken die mensen met autisme, hun omgeving en begeleiding/behandelaren handvatten geeft. Als professional moeten we dan zelf de 'vertaalslag' maken naar onze cliënten, die naast autisme ook nog een visuele beperking hebben. Veel kennis doen we dus op in de praktijk!

Maar als we kijken naar de hoeveelheid kennis, onderzoeken en boeken, die er zijn geschreven over mensen met autisme én een visuele beperking, dan komt er maar weinig naar voren.

WERKWIJZER 2.0

Een aanrader is de Werkwijzer 2.0 (Anja Pouwels en Ellie Verstappen, 2018). In dit boek staat wél de gecombineerde problematiek centraal. Het wordt ervaren als een toegankelijk en gemakkelijk te lezen boek met veel praktische tips. Er is een papieren versie van het boek te koop. Het boek is gratis te downloaden: [WerkWijzer 2.0 \(bartimeus.nl\)](http://WerkWijzer 2.0 (bartimeus.nl)).

AUTISM SPECTRUM DISORDERS AND VISUAL IMPAIRMENT, MEETING STUDENTS LEARNING NEEDS

Een andere tip, vooral voor collega's in het onderwijs, is het boek van Gense & Gense (2005). Dit boek kwam ook terug in het literatuuronderzoek (zie rechterkolom). Wellicht is het boek aanwezig bij jouw organisatie!

LITERATUURONDERZOEK

In 2021 is een systematische literatuurreview afgerond (Teunissen et al., in ontwikkeling). In dit onderzoek is gezocht naar de impact die autisme én een visuele beperking op het dagelijks leven heeft. Hoewel er zes grote (wetenschappelijke) zoekmachines zijn gebruikt, waren er maar 25 artikelen/hoofdstukken uit boeken die over deze gecombineerde problematiek gingen.

WAT IS DAN DE IMPACT VAN AUTISME I.C.M. EEN VISUELE BEPERKING OP HET DAGELIJKS LEVEN?

Uit de artikelen komt het volgende naar voren:

- Jongeren met een visuele beperking en autisme zijn fysiek over het algemeen minder actief dan jongeren met alleen een visuele beperking;
- Kinderen die blind zijn en een autismespectrumstoornis hebben, lijken erger te worden getroffen door de gevolgen van het autisme dan ziende kinderen met autisme:
- Ze ervaren problemen in de sociale betrokkenheid en sociale communicatie die kinderen met alleen een visuele beperking niet ervaren;
- Jonge kinderen (voor de leeftijd van 5 jaar) met een visuele beperking laten meer autistische kenmerken zien waardoor het diagnosticeren van jonge kinderen met autisme minder betrouwbaar lijkt in vergelijking met kinderen zonder een visuele beperking;
- Er wordt vaker een interesse in muziek gezien en ze zijn hierin ook vaker getalenteerd;
- Ze gebruiken hun gehoor actief en hebben een goed geheugen voor auditieve informatie. Aan de andere kant zijn ze vaak erg gevoelig voor geluiden in de omgeving. Vanwege het slecht zien kunnen ze de bronnen van het geluid moeilijker bepalen en dit kost hen veel energie;
- Het is lastig om betekenisvolle activiteiten te vinden voor de vrije tijd. Ook is het lastig om betekenisvolle activiteiten te vinden die deze kinderen samen met hun familie kunnen ondernemen;
- Het kan voorkomen dat het voor ouders lastig is om zich los te maken van de kinderen omdat ze meer ondersteuning nodig hebben;
- Ze reageren over het algemeen beter op stevige, positieve aanraking: aarzeling bij lichamelijk contact roept meestal gevoelens van onzekerheid op;
- Zowel kinderen met een visuele beperking als kinderen met een visuele beperking met autisme vatten dingen vaak letterlijk op. Echter, kinderen met alleen een visuele beperking kunnen de intentie vaak afleiden uit de toon van de stem.

EN OP HET GEBIED VAN ONDERWIJS:

- Onderwijsmethoden ontwikkeld voor kinderen met autisme zijn veelal grotendeels gebaseerd op visuele input en daardoor kunnen deze niet zomaar worden gebruikt bij kinderen met een visuele beperking, daarvoor zijn aanpassingen nodig. Datgene wat het kind visueel mist, zou vervangen kunnen worden door tast- en auditieve stimuli. Sensorische integratie zou een belangrijke rol moeten spelen in het onderwijsprogramma;
- Kinderen kunnen problemen ervaren met begrijpend lezen. Bij het lezen van braille op papier ervaren sommigen kinderen veel afleiders -bijvoorbeeld de spiraalvormige binding van het boek, het gevoel van bepaalde letters en het geluid van het omdraaien van het papier- waardoor het nog moeilijker is om zich te concentreren op het begrijpen van wat ze lezen;
- Kinderen met een visuele beperking en autisme ervaren vaak verwarring omdat ze hun visus missen en daardoor dingen niet duidelijk krijgen tenzij het hen uitgelegd wordt;
- Vanwege de combinatie aan problemen is het voor docenten lastig om te bepalen wat er van de student verwacht mag worden.

VOLGENS PROFESSIONALS

Ook is in 2021 een Delphi-onderzoek afgerond (Onnink et al., in ontwikkeling). Een onderdeel hiervan was dat 16 professionals, die werken met volwassen cliënten met autisme i.c.m. een visuele beperking, deelden wat volgens hen de impact is van deze gecombineerde problematiek op het dagelijks leven.

SPECIFIEKE THEMA'S DIE BIJ DEZE GECOMBINEERDE PROBLEMATIEK GENOEMD WERDEN, ZIJN:

- * Grote moeite in het onderhouden van sociale contacten (vanuit autisme de minder ontwikkelde sociale vaardigheden en vanuit visuele beperking de communicatie moeite met helderheid krijgen);
- * Problemen met context-leren;
- * Nog meer moeite met het herkennen van lichamelijke problemen dan bij enkel autisme of enkel een visuele beperking;
- * De mate van interesse en het hebben van structuur lijkt veel uit te maken in hoeverre men goed voor zichzelf kan zorgen;
- * Hulpverlening heeft een rol in het bieden van duidelijkheid, structuur en aanleren van (o.a.) sociale vaardigheden waarbij voor deze cliënten juist het opdoen van ervaringen belangrijk is;
- * Een maatje kan een positieve invloed hebben op de kwaliteit van leven.

Mocht je meer willen weten wat de impact voor mensen met een visuele beperking i.c.m. psychiatrische problematiek in het algemeen (transdiagnostisch) is?

Bekijk dan [deze samenvatting!](#)

HOE NU VERDER?

Mensen met autisme en een visuele beperking hebben echt extra uitdagingen in hun leven zoals je hierboven kon lezen. Wij kunnen hen ondersteunen door aandacht te hebben juist van die dubbele problematiek. Hoewel er, op de Werkwijzer 2.0 na, bijna geen specifieke handvatten zijn in de begeleiding/behandeling van mensen met deze gecombineerde problematiek, kan deze kennis je wel helpen in het aansluiten bij de cliënt. Bijvoorbeeld door je bewust te zijn van mogelijke overvraging of ondervraging. Of door in gesprek met de cliënt of met de omgeving na te gaan welke hulpmiddelen wél bruikbaar zijn. Er zijn bijvoorbeeld apps op een iPhone die cliënten zelf kunnen gebruiken om meer inzicht te krijgen in hun spanningsniveau. Ook zou je kunnen denken aan duidelijke fysieke verwijzers om een activiteit te begeleiden. Verder kan *concreet taalgebruik* veel duidelijkheid bieden. Ben je er ook van bewust dat een 'maatje' veel kan betekenen voor cliënten met deze gecombineerde problematiek!

Een mooie vervolgstap is om zelf te ervaren hoe het is om autisme te hebben. Op korte termijn is het mogelijk om deel te gaan nemen aan het **Autisme Belevings Circuit**; als onderdeel van een gezamenlijke scholing van Bartiméus, Visio en de Robert Coppes Stichting. Hierbij zullen we ook stilstaan bij de combinatie VB-ASS.

We houden je op de hoogte!

TERUGBLIK:

We kijken positief terug op de drie online meetings in oktober over "Hoe begeef je je door het sociale verkeer op school?". Aan de hand van informatie en filmpjes hebben we met elkaar stilgestaan bij het anders denken en gedragen in sociale situaties op school. De deelnemers kwamen vanuit verschillende onderwijssettings en hebben veel ervaringen kunnen delen met elkaar. We kregen in de reacties terug dat het vooral fijn was om op deze manier de kennis en informatie weer op te frissen over autisme in combinatie met een visuele beperking. Vanuit de meetings zijn verschillende tips en trics gekomen, daarbij is het vanzelfsprekend dat niet iedereen hetzelfde is en er dus maatwerk nodig is voor ieder kind.

Een aantal tips:

- * Begin je hulprondje in de klas altijd op dezelfde plek (voorspelbaarheid);
- * Pauze structureren, d.m.v. eerst het kind kennismaken met materiaal, daarna het materiaal buiten zetten, vervolgens een ander kind aan koppelen om samen te spelen;
- * Sociale gesprekjes aanleren d.m.v. een hulpkaartje met onderwerpen;
- * Kleine verwachtingen; daarna dezelfde situaties uitbreiden wat goed mogelijk is met het voorspellende brein.

Wil je een overzicht van alle tips die uit de meetings naar voren zijn gekomen? Doe dan een mailtje naar de expertisegroep van jouw organisatie: ExpertisegroepAutisme@visio.org ; kennisgroep-autisme@bartimeus.nl of naar avdheuvel@robertcoppes.nl

Volgend jaar zullen we in april 2023 en oktober 2023 weer VB-ASS meetings houden, dus blijf ons in de gaten houden!

WEETJES...

Wist je dat er ook een laagdrempelige workshop over *concrete communicatie* is ontwikkeld? Dit is een leuke (lunch)workshop welke je bijvoorbeeld met je team kan doen voorafgaand aan een vergadering. Bij interesse kun je contact opnemen met de gezamenlijke kennisgroep autisme.

Door het jaar heen worden er diverse prikkelarme activiteiten georganiseerd voor mensen met (o.a.) autisme. Kijk eens op <https://www.wereldvanautisme.nl/prikkelarme-activiteiten/> voor het aanbod.

Het NVA congres dat in 2022 plaatsvond, heeft een aantal lezingen en workshops vrij toegankelijk gemaakt: <https://www.autisme.nl/actueel/congres-en-themadagen/presentaties-autismecongres-2022/>

Dit is een gezamenlijke nieuwsbrief vanuit de kennis & expertisegroep ASS Visio, Bartiméus en Robert Coppes Stichting. Info: jannekeopenneer@visio.org; apouwels@bartimeus.nl avdheuvel@robertcoppes.nl

